

ΤΕΕ - Τμήμα Ανατολικής Κρήτης
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
Ηράκλειο, 19.4.2019

«Πτυχές μιας κινηματικής προσέγγισης του ενεργειακού σχεδιασμού»
Παρέμβαση Τάσου Κεφαλά

Θα επιχειρήσω να συνεισφέρω στη σημερινή συζήτηση από μια άλλη -μη τεχνοκρατική- οπτική. Ο λόγος είναι ότι η δική μου εμπλοκή με τα ζητήματα της ενέργειας δεν έχει θεσμική - υπηρεσιακή, επαγγελματική ή ακαδημαϊκή αφετηρία. Οφείλεται, περισσότερο σε μια βιωματική και, ταυτόχρονα, κινηματική εμπειρία, λόγω της καταγωγής μου από μια περιοχή - αυτή της Αν. Στερεάς- που έτυχε να βιώσει πολλές από τις μεγάλες αλλαγές, που έγιναν ή που επιχειρήθηκε να γίνουν, στο ενεργειακό τοπίο, κυρίως κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών.

Αναφέρομαι και σε αυτές που δεν υλοποιήθηκαν, όπως το πυρηνικό εργοστάσιο στην Κάρυστο -για να μη ξεχνιόμαστε-, το σχέδιο κατασκευής λιθανθρακικών μονάδων ηλεκτροπαραγωγής (Αντίκυρα, Λάρυμνα, Μαντούδι, Αλιβέρι) και το υπερφίαλο σχέδιο «Ήλιος» των 10.000 MW φωτοβολταϊκών σε δημόσιες και δημοτικές εκτάσεις. Αναφέρομαι, όμως, και σε αυτές που υλοποιήθηκαν, σαν άμεση συνέπεια των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας, με πιο χαρακτηριστικές:

- Τη δημιουργία ενός νέου «ενεργειακού κέντρου», αποτελούμενου από έξι (6) νέες μονάδες φυσικού αερίου, συνολικής ισχύος 2.200 MW (2 μονάδες του ομίλου Μυτιληναίου στην Αντίκυρα Βοιωτίας, 1 μονάδα της ELPEDISON στη Θίσβη Βοιωτίας, 2 μονάδες της ΗΡΩΝ/ΤΕΡΝΑ στη Θήβα Βοιωτίας, 1 μονάδα της ΔΕΗ στο Αλιβέρι Ευβοίας), όλες κατασκευασμένες μετά από το 2004 και μετά. Πρόσφατα, ο όμιλος Μυτιληναίου πήρε άδεια παραγωγής για τρίτη μονάδα φ.α., ισχύος 665 MW, στο βιομηχανικό - ενεργειακό πόλο της Αντίκυρας Βοιωτίας.
- Την άναρχη και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη των ΑΠΕ στους ορεινούς όγκους της περιοχής, κυρίως σε Ελικώνα, Κιθαιρώνα και Καρυστία.

Α. Ο χαρακτήρας του εθνικού ενεργειακού σχεδιασμού: πόσο «εθνικός» και πόσο «σχεδιασμός»;

Φέρνω στο μυαλό μου την πρόσφατη εικόνα της τριμερούς συνάντησης κορυφής για τις εξορύξεις υδρογονανθράκων στην Αν. Μεσόγειο και για τον αγωγό EastMed -υπό την υψηλή εποπτεία του υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ- και συνειδητοποιώ ότι δε χρειάζονται ιδιαίτερες γνώσεις γεωπολιτικής για να αντιληφθεί κανείς το αυτονόητο: ότι, δηλαδή, μια από τις κεντρικές ενεργειακές επιλογές έχει την αφετηρία της σε υπερεθνικούς σχεδιασμούς και επιδιώξεις, που σχετίζονται με την ασφάλεια της ενεργειακής τροφοδοσίας των βιομηχανικών χωρών της Ευρώπης, με τον αποκλεισμό ανεπιθύμητων προμηθευτών (π.χ. Ρωσίας, Ιράν), με την υποστήριξη των επενδυτικών δραστηριοτήτων των πετρελαϊκών κολοσσών κλπ..

Το ότι η Ελλάδα συναινεί σε αυτούς τους σχεδιασμούς, φιλοδοξώντας να αποκομίσει κάποιες ωφέλειες οικονομικού χαρακτήρα, δεν είναι -κατά τη γνώμη μου- αρκετό για να προσδοθεί σε επιλογές αυτού του τύπου ο χαρακτηρισμός του εθνικού σχεδιασμού. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με την ηλεκτρική διασύνδεση (EuroAsia Interconnector) και με τους άλλους αγωγούς (TAP, ITGI, IGB), που οδηγούν κυβερνήσεις και πολιτικούς παράγοντες να κομπάζουν για την μετατροπή της Ελλάδας σε ενεργειακό κόμβο, παρότι πρόκειται για επιλογές που οφείλονται,

πρωτίστως, στην πλεονεκτική γεωγραφική θέση της και, δευτερευόντως, στην επιθυμία των ελληνικών κυβερνήσεων να τους «φιλοξενήσουν».

Τα ίδια θα μπορούσαμε να πούμε και για μια άλλη κεντρική επιλογή του «εθνικού σχεδίου για την ενέργεια και το κλίμα», αυτήν της αναδιάρθρωσης του ενεργειακού μείγματος με την περαιτέρω προμοδότηση των ΑΠΕ, στο όνομα της κλιματικής αλλαγής, που υλοποιείται οριζόντια και ισοπεδωτικά, αγνοώντας τις ιδιομορφίες της χώρας. Θα μπορούσε ένας δημόσιος σχεδιασμός -γιατί σαν δημόσιο αντιλαμβάνομαι τον εθνικό σχεδιασμό- να κινηθεί διαφορετικά, χωρίς να βάλει σε κίνδυνο δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί; Μπορεί η ΡΑΕ, για παράδειγμα, να αρνηθεί να εκδώσει άδειες παραγωγής για τις νέες μονάδες φυσικού αερίου, που σχεδιάζουν οι όμιλοι Μυτιληναίου, ΤΕΡΝΑ, Κοπελούζου και Καράτζη -σε Αντίκυρα (665 MW), Κομοτηνή (600 MW), Αλεξανδρούπολη (660 MW) και Λάρισα (665 MW), αντίστοιχα-, χωρίς να κατηγορηθεί ότι παραβιάζει τον ελεύθερο ανταγωνισμό; Από την άλλη, με ποια δημόσια αρχή διαβουλευτήκαν οι παραπάνω επιχειρήσεις, προτού αναγγείλουν τα επενδυτικά τους σχέδια; Προφανώς και τώρα, όπως παλιά, ισχύει αυτό που αναφέρονταν σε κάποιες παλιότερες απόπειρες διαμόρφωσης του μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού (ΜΕΣ), ότι δηλαδή: «η Εθνική Ενεργειακή Στρατηγική προσδιορίζει το πλαίσιο των επιλογών, αλλά αφήνει τις συγκεκριμένες επενδυτικές αποφάσεις και τα αντίστοιχα ρίσκα να αναλάβουν οι επιχειρήσεις».

Συμπεραίνω ότι, στην προκειμένη περίπτωση, τόσο η έννοια του «σχεδιασμού», όσο και η έννοια του «εθνικού» έχουν έναν πολύ ελαστικό χαρακτήρα. Δεν είναι τυχαίο ότι, ενώ η απαίτηση για διαμόρφωση και έγκριση μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού (ΜΕΣ) -σε πενταετή ή δεκαετή κυλιόμενη βάση- υφίσταται από το 1999 (ν. 2773), μέχρι σήμερα τέτοιο κείμενο δεν έχει υπάρξει, όσο κι αν το αναζητήσει κανείς, στην ιστοσελίδα του υπουργείου ή αλλού. Τα πρώτα χρόνια ο ρόλος αυτός είχε ανατεθεί στο Συμβούλιο Εθνικής Ενεργειακής Στρατηγικής (ΣΕΕΣ), που συνέταξε κάποιες εκθέσεις, χωρίς ποτέ να πάρουν την επίσημη μορφή του ΜΕΣ, με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος. Ακολουθούν κάποια «υποκατάστατα» του ενεργειακού σχεδιασμού, όπως το «Εθνικό Σχέδιο Δράσης 20-20-20» (2010) και ο «Εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός - οδικός χάρτης για το 2050» (2012). Στο ίδιο διάστημα, έχουν υλοποιηθεί κοσμογονικές αλλαγές στον τομέα της ενέργειας και έχει στηθεί ένα πολυδαίδαλο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο, που μόνο όσοι ασχολούνται υπηρεσιακά ή λόγω επιχειρηματικού ενδιαφέροντος είναι σε θέση να γνωρίζουν.

Η διαπίστωση στην οποία οδηγούμαστε είναι η εξής: **ή ο εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός είναι αχρείαστος -αφού το σύστημα λειτουργεί και χωρίς αυτόν- ή χρειάζεται, απλά, για να διασφαλίσει μια στοιχειώδη τυπική και κοινωνική νομιμοποίηση των τρεχουσών πολιτικών επιλογών.** Με τρόπο, ωστόσο, που περιορίζει ασφυκτικά οποιοδήποτε παρεμβατικό -διορθωτικό ρόλο της κοινωνίας και των πολιτών, που παρακολουθούν ανίκανοι, όχι μόνο να παρέμβουν, αλλά και να κατανοήσουν τα όσα συμβαίνουν.

B. Βασικές σκέψεις για το περιεχόμενο του ενεργειακού σχεδιασμού

Πολλοί από εσάς θα παραξενεύεστε -μπορεί και να εξοργίζεστε- από τις γενικευμένες αντιδράσεις που αναπτύσσονται σε όλο το φάσμα των νέων ενεργειακών δραστηριοτήτων, είτε αφορούν στους υδρογονάνθρακες και στα άλλα ορυκτά καύσιμα, είτε στα υδροηλεκτρικά και στις ΑΠΕ, ιδιαίτερα στη συγκεντρωτική και υπερμεγέθη μορφή τους. Η εύκολη εξήγηση είναι ότι πρόκειται για μια στάση που υποκρύπτει άγνοια, ιδιοτέλεια, τοπικισμό κλπ. Είμαι ο τελευταίος που θα υποστηρίξει ότι δεν υπάρχουν και τέτοια φαινόμενα, όπως υπάρχουν άλλωστε σε κάθε περίπτωση όπου οι τοπικές κοινωνίες νιώθουν ότι διαταράσσεται η συνήθης τάξη των

πραγμάτων. Από την άλλη, σκέφτομαι ότι δεν ήταν πάντα αυτή η στάση των πολιτών απέναντι σε έργα που αποδεδειγμένα βοηθούσαν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, στον εξηλεκτρισμό της χώρας κλπ.. Θα προσθέσω ακόμη την αρχική ευρεία θετική προδιάθεση που υπήρχε απέναντι στις ΑΠΕ, η οποία σταδιακά άρχισε να υποχωρεί κάτω από το βάρος των συνεπειών που είχαν οι πολιτικές για την υλοποίησή τους.

Τι είναι αυτό, άραγε, που έχει αλλάξει τις συμπεριφορές μεγάλου μέρους της κοινωνίας; Είμαι πεισμένος ότι στο βάθος των όποιων αντιδράσεων κρύβεται η αίσθηση μιας γενικευμένης διατάραξης της σχέσης ανθρώπου - φύσης, που υπερβαίνει κατά πολύ την περιβαλλοντική πτυχή των όποιων δραστηριοτήτων και η οποία τροφοδοτείται, σε μεγάλο βαθμό, από την ακόρεστη τάση για παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας. Μια τάση που καλλιεργείται από το κυρίαρχο αφήγημα της ανάπτυξης και το κυνήγι των οικονομικών δεικτών και επιδεινώνεται από την επιδίωξη να μετατραπεί η ενέργεια, από εργαλείο κάλυψης πραγματικών αναγκών, σε μέσο μεγέθυνσης μιας οικονομικής δραστηριότητας, σαν να πρόκειται για ένα συνηθισμένο εμπορικό προϊόν, που εξυπηρετείται από τη δημιουργία και την ανάπτυξη νέων τεχνητών αναγκών. Αυτή η ατέρμονη διαδικασία, όμως, δεν έχει καμία προοπτική συνέχισης, χωρίς τη διαρκή πρόκληση ανεπανόρθωτων βλαπτικών συνεπειών και αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε όλοι/ες.

Την παραπάνω αίσθηση την επιτείνει η διαπίστωση ότι -σε παγκόσμιο επίπεδο- η ζήτηση της ενέργειας εξακολουθεί να έχει ανησυχητικά αυξητικούς ρυθμούς, ότι η κυριαρχία των ορυκτών καυσίμων συνεχίζεται και ότι οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου δεν περιορίζονται, παρά τις πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προνομιακή στήριξη των ΑΠΕ. Με αυτά τα δεδομένα, θεωρώ ότι **κεντρικό πρόβλημα στο μέλλον θα αποτελεί ο έλεγχος της ζήτησης ενέργειας και η ανάσχεση της τάσης κατασπατάλησης μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων** και όχι οι τεχνικές με τις οποίες θα προσπαθούμε να καλύψουμε τις κάθε φορά ανάγκες. Γιατί αν οι ανάγκες συνεχίσουν να διογκώνονται, δεν υπάρχει κανείς τρόπος να ικανοποιηθούν, χωρίς η κοινωνία και ο πλανήτης να πληρώσουν βαρύτατο τίμημα.

Παρότι δεν έχω τη σχετική εμπειρία, αντιλαμβάνομαι ότι αυτή είναι η πρωταρχική δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι συντάκτες ενός ενεργειακού σχεδιασμού. Μια δεύτερη σημαντική δυσκολία θεωρώ ότι είναι η ανελαστικότητα του νομοθετικού - θεσμικού πλαισίου, που είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται ότι δε θα υπάρξουν πολιτικά «ατυχήματα» και παρεκκλίσεις από το κυρίαρχο μοντέλο των κοινών πολιτικών για τα θέματα ενέργειας και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και ιδιαίτερα από αυτό των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας. Ως προς τη δεύτερη δυσκολία, θα ήθελα να προσθέσω την πρακτική εταιρειών προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας να αγοράζουν μεγάλες ποσότητες, που στη συνέχεια πωλούν στο εξωτερικό, είτε απευθείας, είτε μέσω traders που αγοράζουν δευτερογενώς ρεύμα προερχόμενο από τα ΝΟΜΕ. Πρακτική που στηρίζεται στην κατάργηση όλων των περιορισμών, που είχαν τεθεί στο παρελθόν, για την εξαγωγή ρεύματος, προερχόμενου από δημοπρασίες.

Αυτά, όμως, είναι καθαρά πολιτικά προβλήματα και δεν μπορούν να επιλυθούν αποτελεσματικά, όσες φιλότιμες προσπάθειες κι αν γίνουν για τον προσδιορισμό του βέλτιστου ενεργειακού μείγματος, χωρίς αλλαγές στο γενικότερο πολιτικό προσανατολισμό. Ας πάμε, όμως, από τα γενικά στα ειδικά, εστιάζοντας σε ορισμένες κομβικές επιλογές του νέου σχεδίου. Έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων

Ο γενικός, αόριστος και «ξεκάρφωτος» τρόπος με τον οποίο η επιλογή αυτή εντάσσεται στο νέο «εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα» αναδεικνύει μια μεγάλη αντίφαση, καθώς το όλο υπόβαθρο στηρίζεται στην παραδοχή της ανάγκης περιορισμού της χρήσης των ορυκτών καυσίμων και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Το σχέδιο της εκτεταμένης εξόρυξης υδρογονανθράκων, στο σύνολο, σχεδόν, της Δ και ΝΔ χερσαίας και θαλάσσιας επικράτειας της χώρας, αποτελεί μια καταστροφική επιλογή και το «κερασάκι στην τούρτα» στο ριζικό μετασχηματισμό του ενεργειακού τοπίου. Πέρα από τις αδιαμφισβήτητες περιβαλλοντικές επιπτώσεις και την αναμενόμενη πλήρη αλλοίωση των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών αυτών των περιοχών, δεν τεκμηριώνεται η ενεργειακή σκοπιμότητα του σχεδίου, καθώς σχετίζεται, περισσότερο, με τις ενεργειακές επιδιώξεις υπερεθνικών σχηματισμών -όπως η ΕΕ, για παράδειγμα- και ελάχιστα έως καθόλου με την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας. Το ίδιο το εθνικό σχέδιο, άλλωστε, θέτει σαν βασικό στόχο «τη μεγιστοποίηση του άμεσου δημόσιου οικονομικού οφέλους σε εθνικό και τοπικό επίπεδο», ενώ -σε άλλο σημείο- την όποια μείωση της ενεργειακής εξάρτησης την αποδίδει στην αύξηση της διείσδυσης των ΑΠΕ. Τελικά, αν κάτι υπηρετείται, είναι η προσδοκία κάποιων οικονομικών ανταλλαγμάτων, που θα μπορούσαν να μετριάσουν τα τεράστια δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας. Ακόμη και σε αυτό το επίπεδο, όμως, έχουμε πολλούς λόγους να είμαστε εξαιρετικά δύσπιστοι απέναντι στις οικονομικές προβλέψεις των θιασωτών των εξορύξεων και, κατά συνέπεια, να θεωρούμε εξαιρετικά παρακινδυνευμένη κίνηση ακόμη και την παραμικρή σκέψη για την υιοθέτηση του συγκεκριμένου σχεδίου.

Το φυσικό αέριο στην ηλεκτροπαραγωγή

Δε φαίνεται να υπάρχει μια ουσιαστική αξιολόγηση του ρόλου των μονάδων του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή, όπου καταναλώνεται και το μεγαλύτερο μέρος (~65%) των εισαγωγών. Με βάση τα στοιχεία του ΑΔΜΗΕ, οι μονάδες αυτές έχουν συντελεστή χρησιμοποίησης κοντά και κάτω από το μέσο όρο των θερμικών κατανεμόμενων μονάδων του συστήματος, άρα δεν εξαντλούν την παραγωγική τους ικανότητα. Παρόλα αυτά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, υπάρχει πρόθεση κατασκευής τεσσάρων νέων μονάδων, συνολικής ισχύος 2.590 MW, κάτι που περνά ασχολίαστο στο νέο ενεργειακό σχεδιασμό. Η επέκταση της χρήσης του φυσικού αερίου -και, μάλιστα, κατά προτεραιότητα- στην ηλεκτροπαραγωγή, σαν πιο «φιλικού» ορυκτού καυσίμου, δικαιολογείται με το επιχείρημα της μετάβασης και της σταδιακής απεξάρτησης από το κάρβουνο και το πετρέλαιο. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για επιλογή αντιμετώπισης της διαλείπουσας παροχής ενέργειας από τις ΒΑΠΕ, που αδυνατούν να εγγυηθούν την αδιάλειπτη παροχή ενέργειας και την ασφάλεια του συστήματος. Για το λόγο αυτό, πέρα από τα έσοδα από την πώληση της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγουν οι μονάδες φυσικού αερίου, επωφελούνται και από μια, καθόλου ευκαταφρόνητη, επιδότηση, λόγω της ένταξής τους σε καθεστώς διαθεσιμότητας ισχύος. Υποθέτω, λοιπόν, πως μόνο ο στόχος της περαιτέρω διείσδυσης των ΑΠΕ μπορεί να δικαιολογήσει μια επιλογή, που -με μια πρώτη ματιά- φαίνεται ασύμφορη και παράλογη.

Αυτό επιβεβαιώνει την εκτίμηση ότι **η αύξηση της διείσδυσης των ΑΠΕ, έτσι όπως υλοποιείται, συνοδεύεται από παράλληλη αύξηση μονάδων φ.α., σαν μονάδων βάσης.** Αυτό, με τη σειρά του, επιδεινώνει το δείκτη εξάρτησης, όπως διαπιστώνει το κείμενο του νέου ενεργειακού σχεδιασμού: «*Η αύξηση του δείκτη ενεργειακής εξάρτησης τα τελευταία έτη σχετίζεται άμεσα με την αντίστοιχη απότομη μείωση της χρήσης εγχώριου λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή*», δηλαδή, με την αύξηση της χρήσης του φυσικού αερίου.

Η διείσδυση των ΑΠΕ

Το κείμενο του νέου ενεργειακού σχεδιασμού αναφέρει πως: «η διάσταση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου αποτελεί και την πρώτη και σημαντικότερη παράμετρο της δομής του ΕΣΕΚ». Το μεγάλο ζήτημα είναι ότι επιδιώκεται να αντιμετωπιστεί ένα πρόβλημα, με μια πρακτική που δεν έχει επιβεβαιώσει την αποτελεσματικότητά της. Αναφέρομαι στο δίπολο ΒΑΠΕ - μονάδες φυσικού αερίου. Για τις μονάδες φυσικού αερίου έγινε λόγος λίγο πριν. Σε ότι αφορά τις ΑΠΕ, μετά από μια μικρή περίοδο αναμονής -λόγω της οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων- η εξάπλωση των βιομηχανικού τύπου ΑΠΕ (θηριωδών αιολικών εγκαταστάσεων, φωτοβολταϊκών και πληθώρας μικρών υδροηλεκτρικών έργων) εξελίσσεται ραγδαία, με την πλήρη πολιτική, οικονομική και νομοθετική στήριξη της ΕΕ και της παρούσας κυβέρνησης. Σε αυτήν την εξέλιξη, δεν πρέπει να παραβλέψουμε και την τάση ενεργειακής «αξιοποίησης» απορριμμάτων και των προϊόντων τους, πολλές φορές και με τον μανδύα των ΑΠΕ.

Αναφέρεται στο σχέδιο ότι οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στον τομέα της ενέργειας μειώθηκαν κατά 38%, ανάμεσα στο 2005 και στο 2016. Θα είχε ενδιαφέρον να μαθαίναμε τι ακριβώς έχει συμβεί με τις εκπομπές των συμβατικών θερμικών σταθμών (λιγνιτικών, πετρελαϊκών και φυσικού αερίου). Ελλείψει άλλων στοιχείων, ας κρατήσουμε τη διαπίστωση σχετικής μελέτης του συναδέλφου Απ. Ευθυμιάδη, η οποία τεκμηριώνει -για τα αυτόνομα συστήματα της Κρήτης και της Ρόδου, με σημαντική διείσδυση ΑΠΕ- αύξηση των εκπομπών των αερίων ρύπων, αντί για μείωση. Ας κρατήσουμε, επίσης, πως -σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής Ενέργειας για το 2018- οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα αυξήθηκαν κατά 1,7% (με τα 2/3 της αύξησης να οφείλονται στον τομέα του ηλεκτρισμού).

Διότι το μοντέλο ανάπτυξης των ΑΠΕ που έχει υιοθετηθεί, στηρίζεται σε μια ισχυρά επιδοματική πολιτική (ΕΤΜΕΑΡ, διαθεσιμότητα ισχύος, μεταβλητό κόστος), είναι κομμένο και ραμμένο στα μέτρα του μεγάλου κεφαλαίου, συντηρεί και ενισχύει το συγκεντρωτισμό, ενισχύει τα μεγάλα έργα διακρατικών διασυνδέσεων. Οι, κατ' ευφημισμό, «εναλλακτικές» μορφές παραγωγής ενέργειας ενοχοποιούνται για σειρά σοβαρών επιπτώσεων στο περιβάλλον, στη φύση και στην κοινωνία, αφού καθώς δεν αφορούν σε ήπιες δραστηριότητες, αλλά σε επιθετικές, μεγάλης κλίμακας και όχλησης εγκαταστάσεις και τεχνικές. Η επιδίωξη να μεγιστοποιηθεί η διείσδυση των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή, που με τη σειρά της θα υποκαταστήσει τα ορυκτά καύσιμα που χρησιμοποιούνται σε άλλους τομείς (μεταφορές, βιομηχανία κλπ.), και η απουσία τεχνικών μαζικής αποθήκευσης ενέργειας θα επιδεινώσει αυτές τις επιπτώσεις. Το χειρότερο είναι ότι, ακόμη και με αυτές τις προϋποθέσεις, η προσδοκία ότι οι ΑΠΕ θα καλύψουν ένα ευδιάκριτο μέρος των συνολικών ενεργειακών αναγκών δεν επιβεβαιώνεται.

Θεωρώ βέβαιο ότι, με αυτά τα δεδομένα, ο υπό συζήτηση σχεδιασμός δεν πρόκειται να αποκτήσει ουσιαστική κοινωνική νομιμοποίηση και θα παραμείνει στη συνείδηση των πολιτών σαν ένας σχεδιασμός που επιβλήθηκε «από τα πάνω».

Η λύση δε βρίσκεται, προφανώς, στη ανοχή απέναντι στη χρήση των ορυκτών καυσίμων, κάθε είδους. Σε μια διαδικασία ουσιαστικής μετάβασης σε ένα άλλο ενεργειακό μοντέλο, το βάρος των επιλογών μας θα πρέπει να στραφεί, κατά προτεραιότητα, στη χρήση πραγματικά ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στα έργα μικρής κλίμακας και στο τεράστιο αναξιοποίητο «απόθεμα» της εξοικονόμησης ενέργειας, που δεν περιορίζεται στην ενεργειακή θωράκιση του κτιριακού δυναμικού, αλλά θα πρέπει να αγκαλιάσει όλη τη σφαίρα της οικονομικής - παραγωγικής δραστηριότητας και, ιδιαίτερα, τη βιομηχανία, τις μετακινήσεις, την αγροτική-κτηνοτροφική παραγωγή, το αστικό περιβάλλον, τις χρήσεις γης και τη διαχείριση των απορριμμάτων. Σ' αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει να επανεξεταστεί η νομοθεσία και τα μέτρα για

τους ενεργειακούς συνεταιρισμούς και την ενεργειακή αυτονομία των νησιών, για παράδειγμα, ώστε να εξυπηρετούν πραγματικές συλλογικές ανάγκες και όχι τις κερδοσκοπικές επιδιώξεις που εμφιλοχωρούν.

Επειδή, όμως, το θέμα δεν είναι -πρωτίστως- τεχνικό, αλλά πολιτικό, οφείλουμε να προσθέσουμε ότι χρειάζεται να ανακτηθεί η ελευθερία χάραξης ανεξάρτητων πολιτικών στον τομέα της ενέργειας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, η οποία -στο επίπεδο της ΕΕ- έχει, ουσιαστικά, χαθεί. Σε αυτό το πλαίσιο, καμιά εναλλακτική πρόταση δεν μπορεί να παρακάμψει το ζήτημα της απώλειας του δημόσιου και κοινωνικού χαρακτήρα του συστήματος ενέργειας. Γι αυτό, οφείλουμε να ενισχύουμε πολιτικές και πρακτικές αποκέντρωσης, ενίσχυσης της τοπικότητας, σε συνδυασμό με μέτρα κάλυψης υπερτοπικών αναγκών.

Γ. Ενεργειακός σχεδιασμός και Κρήτη

Στην ενότητα αυτή, θα ήθελα να σταθώ σε ορισμένα κομβικά ζητήματα του ενεργειακού σχεδιασμού, που αφορούν την Κρήτη.

Έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων - αγωγός EastMed

Οι περιοχές Νοτιοδυτικά και Δυτικά της Κρήτης έχουν παραχωρηθεί στην κοινοπραξία των Total (40%, operator), ExxonMobil (40%) και ΕΛΠΕ (20%), για έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων. Στις 26/3/2019 εγκρίθηκε η ΣΜΠΕ και αναμένεται η υπογραφή της σύμβασης και η τυπική επικύρωσή της από την Βουλή. Μετά από αυτό, ανοίγει ο δρόμος για το ξεκίνημα των εργασιών της α΄ φάσης των ερευνών. Για τις υπόλοιπες περιοχές, νότια της Κρήτης, το ΥΠΕΝ και η ΕΔΕΥ αναζητούν υποψήφια επενδυτικά σχήματα.

Στο σύνολό τους αυτές οι περιοχές καλύπτουν έκταση μεγαλύτερη των 60.000 τ. χλμ. και αποτελούν έναν, εν δυνάμει, μεγάλο κίνδυνο, που δεν μπορούν να το αντισταθμίσουν τα όποια οικονομικά οφέλη αναμένονται. Οι βασικές μου ενστάσεις διατυπώθηκαν σε προηγούμενη ενότητα, οπότε περιορίζομαι στο να επαναλάβω την εκτίμησή μου ότι η κοινωνία της Κρήτης πρέπει, άμεσα και αφού ενημερωθεί διεξοδικά, να αντιδράσει δυναμικά.

Ο αγωγός EastMed συνδέεται με τις εξορύξεις στη θαλάσσια περιοχή της Κρήτης, αν και πρόκειται για μέρος ενός γενικότερου σχεδιασμού, που περικλείει ακόμη μεγαλύτερους κινδύνους, συμπεριλαμβανομένων των πιθανών γεωπολιτικών και στρατιωτικών αναταράξεων. Οπότε, αντιλαμβάνεστε ποια είναι η θέση μου.

Πάντως και με αυτήν την ευκαιρία, θα ήθελα να ξεκαθαρίσω ότι θέματα διακρατικών διασυνδέσεων στον τομέα της ενέργειας θα μπορούσαν να συζητηθούν -κυρίως για λόγους ασφάλειας του εφοδιασμού-, στο βαθμό που επικρατούσαν συνθήκες ισοτιμίας, αμοιβαίου οφέλους και ασφάλειας στην περιοχή και στο βαθμό που ήταν σαφές ποιος είναι ο κάθε φορά ωφελούμενος.

Η διείδυση των ΑΠΕ

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετώπισε -και αντιμετωπίζει- η Κρήτη, την τελευταία δεκαετία, είναι η προσπάθεια μιας επιθετικής διείδυσης των ΑΠΕ, κυρίως των

αιολικών, αλλά και υβριδικών και ηλιοθερμικών σταθμών. Πέρα από τα γνωστά προβλήματα του συγκεκριμένου μοντέλου, που έχουν ήδη αναφερθεί, εντύπωση προκαλεί το φαραωνικό τους μέγεθος, ιδιαίτερα τα δύο mega-projects των 873 MW + 830 MW. Αν γινόταν το ίδιο στο διασυνδεδεμένο σύστημα, κατ' αναλογία της πραγματικής κατανάλωσης ενέργειας, θα μιλούσαμε για εγκατάσταση αιολικών συνολικής ονομαστικής ισχύος της τάξης των 25.000 MW. Οι αναμενόμενες συνέπειες έχουν συζητηθεί εκτενώς στην Κρήτη και νομιμοποιούν απολύτως τις κοινωνικές αντιστάσεις απέναντι σε αυτόν το σχεδιασμό.

Δικαιολογημένα, σε μεγάλη μερίδα της κοινωνίας της Κρήτης δημιουργήθηκε η πεποίθηση ότι απώτερη επιδίωξη δεν είναι η υποκατάσταση θερμικών μονάδων -που δεν είναι εφικτή, άλλωστε- και η μείωση του κόστους ΥΚΩ, αλλά η εξυπηρέτηση μιας συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας, που δεν προσβλέπει αποκλειστικά στην «αγορά» της Κρήτης και, ταυτόχρονα, εξυπηρετεί τις κεντρικές πολιτικές επιλογές στον τομέα των ΑΠΕ. Αυτή η επιδίωξη, σε συνδυασμό με την αδυναμία απορρόφησης μιας τόσο μεγάλης διείσδυσης και διασφάλισης της ευστάθειας στο μη διασυνδεδεμένο σύστημα της Κρήτης, επέτεινε την πίεση για την υλοποίηση της ηλεκτρικής διασύνδεσης της Κρήτης με την ηπειρωτική χώρα, την οποία -κάποια στιγμή- δήλωσαν ότι ενδιαφέρονται να αναλάβουν οι δύο μεγαλοεπενδυτές των ΑΠΕ.

Κάλυψη αναγκών Κρήτης σε ηλεκτρική ενέργεια: πώς και από πού;

Σήμερα, μέρος των έργων ΑΠΕ έχει υλοποιηθεί, η μικρή διασύνδεση (Κρήτης - Πελοποννήσου) βρίσκεται σε φάση υλοποίησης, ενώ στο στάδιο της διαβούλευσης βρίσκεται η ΜΠΕ της μεγάλης διασύνδεσης (Κρήτη - Αττική). Φαίνεται, μάλλον, ότι οδεύουμε προς το τέλος του καθεστώτος των πετρελαϊκών μονάδων. Το ερώτημα είναι με ποιο τρόπο θα καλυφθούν οι τωρινές και μελλοντικές ανάγκες του νησιού σε ηλεκτρική ενέργεια; Πρόκειται για ζήτημα σύνθετο, για το οποίο δεν έχω μια εύκολη απάντηση. Αυτό που θεωρώ δεδομένο είναι ότι και η Κρήτη, όπως και όλες οι άλλες περιοχές, πρέπει να αναλάβουν το βάρος που τους αναλογεί, πάντα μέσα στο πλαίσιο μιας γενικότερης αντίληψης που επιχειρήσα να σκιαγραφήσω στην προηγούμενη ενότητα. Οφείλουν, όμως, το ΥΠΕΝ, η ΡΑΕ, η ΔΕΗ και κάθε άλλο εμπλεκόμενο μέρος να εκδηλώσει τις προθέσεις του.

Η ηλεκτρική διασύνδεση της Κρήτης

Η διασύνδεση, πέρα από το ότι υλοποιείται, έχει ξεφύγει από το πλαίσιο, μέσα στο οποίο εντάσσονταν αρχικά (της εξυπηρέτησης των έργων ΑΠΕ, του περιορισμού των ρύπων, του κόστους, της ασφάλειας κλπ.), καθώς έχει συσχετιστεί με την ευρω-ασιατική διασύνδεση και γίνεται μεγάλη συζήτηση για το αν θα υλοποιηθεί από τον ΑΔΜΗΕ ή τον ιδιωτικό φορέα του EuroAsia Interconnector. Για την ιστορία, στη ΜΠΕ που βρίσκεται σε διαβούλευση, η διασύνδεση της Κρήτης φέρεται να είναι το ελληνικό τμήμα του έργου κοινού ενδιαφέροντος Euro Asia Interconnector (ευρω-ασιατικός διασυνδετήριος αγωγός). Δεν είμαι βέβαιος αν έτσι έχουν τα πράγματα και αν μπορεί να αντιστραφεί αυτή η εξέλιξη. Είμαι εξαιρετικά ανήσυχος, πάντως, για το γεγονός ότι ακόμη ένα σοβαρό ζήτημα ενεργειακού σχεδιασμού λύνεται ερήμην της κοινωνίας και των πραγματικών αναγκών της.